

valamint a Nemzeti Kulturális Alap 1,5 millió forintos anyagi támogatásával lehetőségünk volt a ház kertjében egy egyhónapos kutatásra. Az ásatás során tisztáztuk a templom alaprajzát, megtaláltuk a szentélyrekesztőt, és számos festett, faragott követ, ami lehetővé teszi a szentélyrekesztő elméleti rekonstrukcióját, továbbá feltártunk több sírt, köztük olyanokat, amelyet az eredeti feliratos sírkő fedett. E sírok és a régészeti leletek lehetővé tették a templom keletkezését I. Lajos korára, a 16. sz. közepére, és kimutathatóvá vált egy Zsigmond-kori átépítés is. Bár a templom azonosításában még mindig nem lehetünk bizonyosak, valószínűnek tűnik, hogy az ágostonos remeték Szent László templomát láthatjuk az épületben. A 60 m hosszú és 15 m széles templom egyhajós volt, nyújtott, poligonális záródású szentéllyel, sekrestyével és a teljes hajó szélességét átérő hatalmas Ny-i toronnyal rendelkezett. A hajót és a szentélyt is támpillérek erősítették. A hajót famennyezet, a szentélyt és a sekrestyét hornyolt ékbordákkal kialakított bordás keresztboltozat fedte. A sekrestye boltozati bordái a szentélyéhez hasonlítottak, de kisebb méretűek voltak. A diadalív körtetagos profilját rózsaszínű festés díszítette. A hajó meszelt volt, a szentélyt viszont freskók borították. A szentélyből egy 14. századi szoborfej is előkerült. A diadalív előtt húzódó lettnert négy oszlop tartotta. A két szélét egy-egy hatsüveges, a középső szakaszt egy négysüveges keresztboltozat fedte. Kerek oszlopairól csúcsíves árkádok, háromszögletű vimpergák és a homlokzatot tagoló fiatornyok indultak. A lettnert színes festés borította.

A lettner előtt, a templom tengelyében egy népoltár emelkedett. A népoltár a lettnerhez képest másodlagosan épült be, falazatába több profilált kőfaragványt is beépítettek. Mögötte, a lettner alatt két sírkövet találtunk. Az egyik, gótikus mérműves kereszttel díszített, minuszkulás feliratú sírkő erősen kopottan, olvashatatlanul került felszínre. A másik korábbi, díszítetlen sírkő maisculás felirata szerint egy tiroli származású orvos, Bonaionca meráni dékáné volt, aki 1359-ben hunyt el. A lettner előtt, a népoltártól Ny-ra egy 14. sz. közepi sírkő került elő in situ, sisakkal, sasszárnyas sisakdíszsel ellátott üres háromszögletű pajzssal. Felirata szerint Lőrinc fia András síremléke. A harmadik in situ sírkő egy dísz és felirat nélküli kőlap volt a Ny-i mellékoltár mögött. Ennek közelében apró freskótöredékeket találtunk. E Ny-i mellékoltár utólag épült hozzá a templomhajó falához. Vele átellenben a K-i fal mentén is előkerült egy mellékoltár maradványa, ez azonban a fallal együtt épült. Itt a K-i falon in situ megvolt a lettner szélső féloszlopának egy eleme is. Ez bizonyítja, hogy a lettner a templom főfalaival együtt épült. A népoltár építésekor kialakított téglapadlóba egy vagy több vörös márvány sírkő töredékeit is felhasználták másodlagosan. Legfontosabb közülük Tamás mester, Lajos király ácsának sírkőtöredéke. Az in situ sírkövek alatt melléklet nélküli sírokat tártunk fel. A templom K-i oldalán előkerült a temető egy részlete

is, több melléklet nélküli és két 14. századi melléklettel és pénzekkel datált sírral. A templom telekre eső részének csak kb. a felét áshattuk ki. A többi területen földradaros méréseket végeztünk, ezek azonban nem hoztak értékelhető eredményt.

BUZÁS GERGELY – KOVÁTS ISTVÁN

431. Visegrád, Királyi palota

(Pest megye) Kö, Tő

2006-ban elsősorban a királyi palota új bejáratának kialakítása érdekében az itt feltételezett konyha feltárását kívántuk elvégezni. Ezért az I. sz. szelvényt a múzeum fogadóépületétől É-ra, a Ny-i palotaszárny már korábban feltárt É-i fele és a kaputorony közti területre nyitottuk. A területen három helyiséget és egy lépcsőt tártunk fel. Az É-i, négyzetes alaprajzú helyiség kiterjedését és É-i falát már korábban ismertük. Most megállapíthattuk, hogy a helyiség falai a palota Ny-i körítőfalaitól elválnak. Megtaláltuk a korábban részlegesen feltárt K-i ajtajának déli alsó szárkövét is. Az andezittufából faragott ajtókeret a K-i homlokzati fallal együtt készült, utólag azonban egy újabb kő beépítésével küszöbét felmagasították, belül pedig egy másodlagosan felhasznált élszedett andezittufafaragványt helyeztek el mögötte lépcsőként. A helyiség eredeti padlószintjét is megemelték utólag. Az eredeti meszelt vakolatot mindenhol megtaláltuk az utolsó padlószint alatt. A későbbi, felső padlószinthez illeszkedtek a helyiség sarkaiban feltárt sarokpillérek alapozásai. A pilléralapokat nem kötötték be a falakba, a korábbi vakolat mögéjük futott. Az alapozásokról andezittufából faragott hengeres sarokpillérek indultak. Ezek kövei csak a már korábban feltárt É-i sarokban maradtak meg. A DK-i sarokban a faragott köveket levésték, maga a falsík is erősen megrongálódva került elő. Itt jól megfigyelhető volt, hogy a sarokpilléret utólag kötötték be a falsarokba, a falak barnás habarcsától jól elütő fehér habarcsot használva. A DNy-i sarokpillér faragott köveit az alapozásig kitermelték, környezetükben a falakat is elpusztítva. A helyiség Ny-i falának É-i felén már a korábbi feltárások során megfigyeltük egy ablak maradványait. Szintén már korábban előkerült az É-i fal közepén egy kandalló. Ezt most újra feltárva megállapíthattuk, hogy a kandallót is utólag vésték bele a falba. A kandallót két, a helyiség beljébe erősen benyúló téglafal kereteli. A korábbi ásatásokból innen előkerült egyszerű, profilálatlan mészke kandallópárkány-faragványok ezekre az oldalfalakra támaszkodhattak.

A helyiség utolsó járószintjét bontottuk ki. Ez egy burkolat nélküli földpadló volt, a sarokpillérek alapozásával egy szintben. Csak az ÉNy-i sarokpillér alapozása mellett találtunk e szintben lefektetve néhány téglát. A padlón, a helyiség közepén egy tetőcseréptöredékekkel borított kormos folt került elő, amely nyitott tűzhely lehetett. A Ny-i fal előtt, a helyiség tengelyében egy téglával keretelt átégett felületet,

egy épített tűzhely maradványait tártuk fel. Összefoglalva megállapíthatjuk: a helyiséget a második építési periódusban alakították konyhává. Ekkor készült a kandallója és sarokpillérei, amelyek feltehetően egy nyitott kéményt hordtak, hogy a konyha közepén lévő nyitott tűzhely, valamint a Ny-i oldalra épített tüzelő füstjét elvezesse. A konyha pusztulásának post quem dátumát a pusztulási rétegből előkerült I. Ferdinán 1534-es dénára adja meg.

A konyhából nyílt a déli fal keleti felén egy ajtó, amely egy kis kamrába vezetett. A kamrában is megfigyelhettük két járósínt nyomait. A korábbi, mélyebb szintre itt is csak a falak alján megmaradt meszelt vakolat utalt. Később ehhez képest erősen feltölthették a helyiséget: az ajtóban, egy kis foltban téglapadló fektetőhabarcsát találtuk meg a konyhánál is magasabb szinten. A kamra erősen lepusztult Ny-i falának közepén egy akna került elő. Ez az akna a Ny-ról szomszédos 3 m mély emésztőgödörbe vezetett rézsús ejtőcsatornával. Az emésztőgödörbe egy másik hasonló ejtőcsatorna is bevezetett a déli fal közepén, ezt azonban utólag elfalazták. A déli ejtőcsatorna egy szemétdobó nyílása volt, amelyet a D-ről szomszédos helyiségből egy kőkeretes ajtóval zárhattak le. A szemétdobó ajtajának küszöbkölenyomatát megtaláltuk a fal déli síkján. E déli fal Ny-i sarkában egy keskeny, mély kiszakadást figyeltünk meg, amely talán a mosogatóvizet az emésztőgödörbe vezető favályú helye lehetett. Az emésztő déli falának alsó része egy enyhén rézsús felületű, felül szabálytalan vonalban záródó padkát képezett. Az emésztő falai is elváltak a palota Ny-i körítőfalától, annak alapozásánál kb. 0,5 m-rel mélyebbre voltak leásva. Itt láthatóvá vált a Ny-i fal alapozása. A fal alapozási padkája 0,5 m-rel a Ny-i szárny középkor végi járósíntje alatt van. Ez alatt egy kb. 0,5 m szabályosan falazott alapozás, majd kb. 70 cm alapárokba öntött alapfal következett. Legalul, 80 cm vastagon földdel keverve az alapárok aljába szórt nagyméretű amorf kötőbök sorakoztak. A kerítésfal felmenő részén, a középkor végi járósínt felett egy nagyméretű gerendafészek került elő, amelyet még a körítőfal építésekor alakítottak ki. Később a palotaszárny felépítésekor ez elé a gerendafészek elé falazták az emésztőgödör É-i falát.

Az emésztőgödör a Mátyás-korban töltődött fel szeméttel, korábban feltehetően tisztították. A szemét nagyrészt a déli szemétdobó aknán érkezett: a hulladékkúp egyértelműen kivehető volt ezen a helyen. A nagy mennyiségű állatcsontot, halpikkelyt, tojáshéjat és szerves anyag maradványokat tartalmazó rétegeket hamus sávok tagolták. A hulladék között igen sok edénytöredék is felszínre került: mázatlan konyhai edények, kívül-belül mázas borosedény, belső mázas edények, több üveglámpás, egy aranyozott füzérdíszes, nagyméretű velencei üvegkehely kupája, egyéb velencei üvegedény-töredékek, egy teljesen ép szír, vagy perzsa fajansz albarello, Zsigmond-kori mesealkos kályhacsempe töredéke, valamint egy Anjou-kori

vadászjelenetes kályhacsempe. Ez utóbbit feltehetően dísz tárgyként használhattak egy ideig, mert bár előlapja teljes volt, hátrészének egyetlen töredékét sem találtuk. Az emésztő feltöltésének tetején, a pusztulási réteg alján nagy mennyiségű vassalakot találtunk. Ez már nem a szemétdobó aknán érkezett, valószínű, hogy az épület romos állapotában került ide.

Az emésztő és a kamra déli szomszédja egy az északabbhoz hasonló konyhahelyiség volt. Ennek csak É-i peremét tudtuk feltárni. Itt is előkerült egy a nyolcszög három oldalából képzett kandallófülke, amely beleépült a konyha É-i, valamint a kamrát és az emésztőt elválasztó falba, de nem utólag, hanem azokkal együtt készült. A kandalló faragott kövekkel burkolt, erősen átégett tűzpadkáját vastag hamuréteg fedte, tanúsítva, hogy a tűzhely a palota pusztulásáig használatban volt. A kandallófülkét itt is két, erősen a helyiségbe benyúló fal keretelte. Ezek tarthatták eredetileg azt a lapos boltozatos, profilálatlan, andezittufa kandallópárkányt, amelynek kövei a szomszédos emésztőből kerültek elő. A párkányt és az oldalfalakat később lebontották (ez utóbbiaknak csak az alapozásuk maradt meg) és a helyükre beásott facölöpökre támaszkodó, faszervezetű kéményt emeltek. A cölöplyukakkal még a korábbi kandallófalak alapozásait is felszabdalták. A helyiséget téglapadló burkolta, amelynek részleteit a K-i fal mentén találtuk meg. A K-i fal É-i felén egy fülke (talán ablak) aljának lenyomatát figyelhettük meg. A helyiség déli kiterjedését nem tudtuk megállapítani, de feltételezzük, hogy a kaputorony É-i faláig terjedhetett, ez esetben alaprajza nagyjából négyzetes volt, az északabbi konyhahelyiséghez hasonló. Ez a konyha azonban az északonál korábbi, bizonyosan még a palotaszárny építésével egy időben alakították ki.

A palotaszárny udvari homlokzata előtt húzóódó oszlopocsarnok térdfalának végét az É-i konyhahelyiség előtt tártuk fel. A térdfal alapozása itt befut az oszlopocsarnok emeletére vezető lépcső alépítményébe, azzal kötésben van. A lépcsőalépítmény sarka a térdfal alapozási szintje felett armírozott, itt biztosan átjáró nyílt a térdfalon. Sajnos, az átjáró eredeti szélességét nem tudtuk pontosan megállapítani, mert a térdfal felmenőjének déli végét pontosan az alapozás tetejéig elpusztította egy újkori meszesgödör. A lépcsőalépítmény és az É-i konyhahelyiség ajtaja közti sarokban egy sarokkandalló téglával kirakott negyedköríves tűzpadkáját tártuk fel. Mivel egy másik újkori meszesgödör a tűzpadka szintjéig minden réteget elpusztított, ennek korát nem tudtuk megállapítani, de feltételezzük, hogy ez a tüzelőhely egy az oszlopocsarnokba beépült török kori ház maradványa.

Az oszlopocsarnok emeletére vezető lépcső alépítményének falai elváltak a palotaszárny udvari homlokzati falától. A lépcsőalapozás alsó fokainak lenyomatait találtuk csak meg. Elképzelhető, hogy a kiszedett lépcsőfokok egy része a mai múzeumi fogadóépület 19. századi tornácának alapozásába van beépítve, ott ugyanis hasonló faragványokat találtunk. A lépcsőalépítményt

ferde vállú szegmensíves tégladonga fedte, de bejárata nem volt. Belső teréből egy festett 14. századi oszlopfő került elő, amely a díszudvar Zsigmond-kori kútjának emeletéről származik. Feltehetően a lépcsőt a Mátyás-korban átépítették (ekkor kerülhetett be alá az oszlopfő is), az eredeti faragott alsó lépcsőfokokat benthagyták, és a megemelt újabb fokokat rájuk falazták. A lépcső K-i oldalán egy középkor végi malterkeverőt tártunk fel. Ennek egy részét egy újkori meszesgödör elpusztította.

A kaputól bevezető útvonal nyomvonalán megkutatott az udvar alatt korábban feltárt Anjou-kori kőház DK-i és DNy-i sarkát, amihez régebben az út miatt nem tudtunk hozzáférni. A II. sz. szelvényben a DK-i armírozott sarok kváderkövén kőfaragójelet találtunk. A külső oldalon megfigyelhető rétegsor a következő volt: a 15. századi udvarfeltöltés barna rétege alatt a Zsigmond-kori építkezés zöld kőpora, majd habarcsrétege terült el. Ez alatt az Anjou-kori épületek bontásának tetőcserép- és vakolatrétege. Ez alatt helyezkedett el az Anjou-kori ház visszabontott falteteje. Alatta az Anjou-kori kőfaragóműhely zöld kőporrétege, majd az Anjou-kori ház lila kőzúzalékos udvarburkolata következett, végül a barna altalaj.

A III. sz. szelvényben a középkor végi udvarszinten K felé vastagodó erős habarcsréteget találtunk. Ez alatt következett az udvar 15. századi barna feltöltése, majd a Zsigmond-kori zöld kőporos réteg, az alján habarcsfoltokkal, majd egész vékonyan a tetőcserepes bontási réteg. Ez alatt az Anjou-kori épület, itt a másik saroknál 30–40 cm-rel mélyebben visszabontott faltetejének magasságában a DNy-i sarok külső oldalán, habarcsrétegbe ágyazott kövekből álló felületet tártunk fel, amely valamilyen járószint lehetett. Ez alatt a kőfaragóműhely vékony zöld kőporrétege, majd a barna altalaj következett.

Harmadik kutatási helyszínünk a palota déli falán kívül tavaly megkezdett feltárás folytatása volt. Az ott tavaly megnyitott szelvényünk K-i oldalára 2 m-es bővítésként nyitottuk meg a 2006/IV szelvényt, melyben kb. 80 cm mélyen értük el a kerítésfalhoz hozzáépített 15. századi épület öntött habarcspadlóját, amelyet három különböző méretű beásás tört át. Ezeket nem bontottuk ki. A szelvény ÉK-i sarkába egy az É-i fala mellé utólag beépített pillér maradványait tártuk fel.

A palota kápolnaterasz-támfalának egykori támpillére helyére tervezett lift építése miatt szintsüllyesztésre került sor. Kiderült, hogy az 1950-es években a támpillér-alapozást teljesen szétbontották, és ehhez az alapozásnál jóval nagyobb munkagödört használtak, így még az alapozási árkot, vagy a támpillérhez és a terasztámfalhoz tartozó rétegeket sem tudtuk megfogni. Bár a terasztámfal ezen a részen erősen restaurált, az mégis megállapítható, hogy a támpillér nem volt bekötve a támfalba.

Munkatársak: Buzás Gergely (MKM), Laszlovszky József (CEU) régészek, Halász Ágoston, Tolnay Katalin, Kodolányi Judit régészhallgatók (ELTE Régészettudományi Intézet).

SZŐKE MÁTYÁS

432. Visegrád, Rév utca 4.

(Pest megye) B, V, Kö, Kú

2006. július 27. és október 27. között ásatást végeztünk a (Hrsz.: 89/2) telken. A feltárás az úgynevezett „Városházakörnyék” (Fő utca–Rév utca–11. sz. út–Mozi köz által közbezárt rész) területén 2003–2004-ben zajló munkákhoz kapcsolódott, a terület D-i, régészeti kutatás által eddig nem érintett részén folyt. Hét szelvényt nyitottunk meg. A humuszréteg alatt mindössze 20–50 cm-rel egy – jelenleg ismert méreteiben 20×11 m-es – átlagosan 120 cm falvastagságú középkori kőépület és attól K-re néhány méterrel kisebb épület maradványai bontakoztak ki. A nagy épületnek mindössze az alapfalai maradtak meg: téglalap alaprajzú, középtájon egy osztó- vagy keresztfallal. A házhoz tartozó padlószintet nem találtuk meg, mint ahogy nem kerültek elő ajtó- vagy ablaknyílások sem. Figyelemre méltóak azonban az épület ÉK-i és DK-i sarkaiban megfigyelt, részben megkutatott nagyméretű téglaojektumok; ezek közül különösen az előbbi maradt meg épségben, ugyanis ezt a 18. században pinceként használták, betemetése pedig csak a 20. sz. elején történt meg. Feltételezésünk szerint ezek az objektumok hypocaustum-rendszer elemei lehettek; ennek a kérdésnek végleges tisztázásához azonban további ásatásra lesz szükség. Az épület korát az előkerült leletanyag (elsősorban érem és kerámia) alapján a 14. sz. végére és a 15. századra datálhatjuk. A falalapozások, illetve az egykori épületbelső alatt a korai Anjou-korra keltezhető udvarszintet, személgödörket, kutat és egy igen rövid ideig használt agyagkohó maradványát tártuk fel.

Az objektumok mindegyike az ásatási terület D-i felén a telekhatárhoz közel bukkant elő. A gödrök és a kút betöltéséből gazdag leletanyag került elő. Több ép kerámia (fazekak, korsó) mellett szintén ép kályhaszem, valamint öntőtégelyek darabjai és kiegészíthető üveg-edények töredékei is előkerültek. A fémleletek között említésre méltó egy parasztkés és egy kétélű tör jó megtartású maradványa. Az egyik gödörben és a kútban deszkabéllet nyomait is megfigyeltük; egy gödör pedig a belőle előkerült leletanyag (agyag hálonehezék, bronzkori–vaskori kerámia) alapján őskori. Ez utóbbi DNy-i oldalát a téglalap alaprajzú kút kiásásával bolygatták meg. A kút teljes Ny-i oldalát viszont az épület Ny-i zárófalának alapozásával semmisítették meg. A nagy épülettől Ny-ra patakköves, néhol agyagos, letaposott külső járószintet bontottunk ki, K-re pedig egy másik, kisebb, a 14–15. századra datálható kőépület maradványát. Ennek az épületnek mintegy 7 m hosszú É-i zárófala, a bejárat küszöbköve és az épületbelső egy részében a téglapadló maradványai bukkantak elő. Közvetlen környezetében nagyobb kiterjedésű kúpcseresepes omladékréteg, valamint köves külső udvarszint húzódott. A ház Ny-i oldala szorosan hozzáépült a nagy épület K-i zárófalához; az itt mutatkozó falelválás alapján az valószínűsíthető, hogy a kisebb épület állhatott előbb. A minden bizonnyal lakóház teljes D-i fele a szomszéd-